

12. *Савченко, І.* Українські нотні видання 1917–1923 років у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : науковий каталог / НАН України. Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського ; наук. ред. Л. В. Івченко. – К., 2007. – 384 с.

13. Спеціальні історичні дисципліни: довідник: навч. посіб. для суд. вищ. навч. закл. / І. Н. Войцехівська (кер. авт. кол.), В. В. Томазов, М. Ф. Дмитрієнко [та ін.]. – К. : Либідь, 2008. – 520 с.

14. *Черепанин, М.* Музична культура Галичини (друга половина XIX – перша половина XX ст.) : монографія. – К. : Вежа, 1997. – 328 с.

УДК [025.5:004.78]:027.54(477)

Наталія Зоріна,

наук. співробітник ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського

ЗАДОВОЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОТРЕБ КОРИСТУВАЧІВ ШЛЯХОМ ЗМІСТОВОГО ОПРАЦЮВАННЯ НАУКОВИХ ЗБІРНИКІВ

Статтю присвячено проблемі задоволення інформаційних потреб користувачів шляхом аналітико-синтетичного опрацювання наукових збірників у Державній науково-педагогічній бібліотеці України ім. В. О. Сухомлинського. Розглядаються особливості процесу аналітико-синтетичного опрацювання збірників наукових праць і перспективи розвитку цього напрямку діяльності.

Ключові слова: наукові бібліотеки, електронний каталог, інформаційний ресурс, аналітико-синтетичне опрацювання, збірники наукових праць, наукові статті.

У наш час, в умовах постійного зростання обсягу інформаційних потоків, доступність і своєчасне отримання інформації стає все більш важливим чинником у діяльності людини, зокрема в науковій, і саме наукові бібліотеки займають ключову позицію щодо доступності інформаційних ресурсів. Стрімкий розвиток новітніх технологій, інформатизація практично всіх галузей діяльності створюють нові широкі можливості для постійного удосконалення процесу забезпечення інформаційних потреб користувачів у наукових бібліотеках.

Упровадження інформаційних технологій і засобів у процеси оброблення бібліотечних фондів, збереження інформації та надання доступу до інформаційного ресурсу є одними з головних напрямів розвитку сучасної наукової бібліотеки і найважливішою умовою реалізації її головної функції – повноцінного інформаційно-бібліографічного обслуговування користувачів [4; 9; 10].

Якість інформаційного забезпечення в науковій книгозбірні залежить насамперед від якості формування її інформаційного ресурсу і охоплює такі складники, як швидкість і точність пошуку, можливість отримання максимально повної інформації про наявність документів та їх зміст. Формування електронних каталогів, упровадження автоматизованих інформаційно-пошукових систем, використання інтернет-технологій – усе

це дозволяє організувати процес інформаційно-бібліографічного забезпечення користувачів на якісно новому рівні: суттєво розширити діапазон пошуку інформації, значно підвищити оперативність знаходження та обміну науковими даними, уможливує віддалений доступ до бібліотечної інформації. Отже, можна зробити висновок, що інформатизація бібліотечної системи дозволяє, по-перше, значно розширити аудиторію користувачів наукової бібліотеки (переважно за рахунок використання інтернет-ресурсу), а по-друге, значно підвищити якість забезпечення інформаційних потреб користувачів, у тому числі віддалених, в отриманні необхідної наукової інформації.

Важливим чинником забезпечення високого рівня бібліотечно-інформаційного обслуговування є своєчасне відображення в інформаційному ресурсі бібліотеки актуальної наукової інформації, одним з джерел якої є, зокрема, збірники наукових праць і матеріалів наукових конференцій.

Ця стаття присвячена проблемі задоволення інформаційних потреб користувачів через аналітико-синтетичне опрацювання наукових збірників у Державній науково-педагогічній бібліотеці України ім. В. О. Сухомлинського (далі – ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського). Аналітико-синтетичне опрацювання наукових збірників в автоматизованій бібліотечно-інформаційній системі (АБІС) «ІРБІС» є одним із пріоритетних напрямів і важливим складником роботи відділу наукового опрацювання й каталогізації ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В. О. Сухомлинського була створена 1999 р. на базі бібліотеки Інституту педагогіки АПН України та Центральної освітянської бібліотеки. Робота ДНПБ спрямована переважно на задоволення інформаційних потреб освітян – науковців, викладачів та студентів педагогічних навчальних закладів, працівників освіти всіх рівнів, починаючи з дошкільного виховання до вищої школи. Головний профіль діяльності Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського – педагогіка і психологія, але тематика літератури у фондах бібліотеки набагато ширша і не обмежується тільки профільною, а й містить значну кількість літератури з багатьох галузей науки та культури. Станом на 01.01.2009 р. фонди ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського налічували близько 540 000 примірників.

В умовах комп'ютеризації бібліотечної сфери процес інформаційного забезпечення користувачів бібліотеки потребує вдосконалення і в структурі бібліотечних інформаційних ресурсів, і в системі доступу до них. Тому, відповідно до вимог часу, пріоритетним напрямом діяльності Державної

науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського є створення електронного інформаційного ресурсу, що включає: по-перше, формування власного електронного ресурсу – електронного каталогу в АБІС «ІРБІС»; по-друге, створення веб-порталу бібліотеки.

Формування електронного каталогу в ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського було розпочато у 2003 році в програмі MARC, а з 2007 року електронний каталог формується в АБІС «ІРБІС». Станом на 01.11.2009 р. електронний каталог ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського налічував понад 20 000 найменувань у базі даних «Книга», в тому числі більше 5700 статей із наукових збірників педагогічної та психологічної тематики.

Динамічний розвиток науки, постійне оновлення наукової інформації і збільшення її обсягу вимагають від наукової бібліотеки своєчасного реагування – відображення актуальної наукової інформації в бібліотечному інформаційному ресурсі. За сучасних умов відкритість і доступність наукової інформації, оперативність її поширення – важливі чинники розвитку науки, яка не може розвиватися без всебічного вивчення та дослідження наукового потенціалу сьогодення. Будь-яка наукова робота потребує максимально повного вивчення інформації про наявні наукові розробки та попередні дослідження, тому обмін науковою інформацією безпосередньо сприяє розвитку сучасної науки, а можливість оперативного доступу до інформації про останні, найновіші наукові дослідження суттєво впливає на ефективність наукової роботи в цілому.

Як зазначалося вище, одним із джерел наукової інформації є збірники наукових праць та матеріалів наукових конференцій. Збірник наукових праць – це фахове наукове видання з певної галузі знань. Держстандарт України дає таке визначення: «Збірник наукових праць – збірник матеріалів досліджень, виконаних у наукових установах, навчальних закладах чи товариствах» [2]. Як правило, збірники наукових статей видаються на базі наукових установ – галузевих науково-дослідних інститутів, вищих навчальних закладів тощо з різною періодичністю (від одного і більше разів на рік). Статті, що входять до збірника, об'єднані загальною тематикою (наприклад, «Педагогіка», «Психологія»), крім того, тематикою окремих випусків або розділів збірника (наприклад, збірник наукових праць «Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова» видається серіями, кожна з яких має свою тему і назву. Наприклад, серія 5: «Педагогічні науки: реалії та перспективи»; серія 12: «Психологічні науки»; серія 16: «Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики» та ін.). Інший вид наукових збірників – матеріали наукових конференцій – укладається за результатами наукових

конференцій, містить тези проголошених там доповідей і повідомлень і друкується відповідно до часу його проведення.

Розглянемо деякі особливості наукових збірників як джерела наукової інформації.

По-перше, наукові збірники містять інформацію про останні досягнення в певній галузі знань у вигляді наукових статей та доповідей на наукових конференціях. Значна частина цих матеріалів публікується вперше, крім того, на час опублікування ніде більше не згадується, тобто в певному сенсі є доти невідомою.

По-друге, наукова стаття або доповідь на науковій конференції має невеликий обсяг і, як правило, присвячена одному конкретному, достатньо вузькому питанню. Інформація про наукові дослідження і розробки в таких публікаціях подається в доволі стислій, концентрованій, зручній для читача формі. У процесі аналітико-синтетичного опрацювання це дає можливість звузити діапазон для пошуку і тим самим конкретизувати пошук в електронному каталозі, зробити його більш ефективним.

По-третє, значна частина наукових збірників та матеріалів наукових конференцій випускається невеликим накладом (від 100 до 300 примірників) і розповсюджується переважно в наукові установи і бібліотеки, тому доступ до наукової інформації, що міститься в цих збірниках, доволі обмежений. Розміщення інформації про зміст наукових збірників і вміщених у ньому статей в електронному каталозі наукової бібліотеки дозволяє значно покращити можливість доступу до неї користувачів, особливо віддалених, зацікавлених у новій науковій інформації.

Отже, наукова стаття як джерело наукової інформації, що відображає найновіші досягнення науки, є важливим елементом інформаційного ресурсу кожної наукової бібліотеки у відповідній галузі науки, а забезпечення можливості доступу до цієї інформації – актуальним питанням бібліотечного обслуговування.

Оскільки основний профіль Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського – педагогіка та психологія, то збірники наукових праць та матеріалів наукових конференцій з відповідної тематики є важливим складником інформаційного ресурсу книгозбірні, а створення каталогу наукових статей з педагогіки та психології як у традиційній, так і в електронній формі – одним з пріоритетних напрямів розвитку її інформаційно-бібліотечного ресурсу. Актуальність цієї роботи зумовлена, з одного боку, високим попитом користувачів на інформацію, що міститься в наукових збірниках, з іншого боку – наявністю значної кількості наукових збірників відповідної тематики у фондах бібліотеки.

2003 року в ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського була заснована систематична картотека статей із наукових збірників (СКСЗ), яка станом на 01.07.2009 р. налічувала близько 38 000 карток. СКСЗ постійно поповнюється – приблизно на 500 карток щомісяця. Картотека наукових статей має великий попит у відвідувачів бібліотеки – науковців, працівників освіти всіх рівнів, викладачів і студентів педагогічних навчальних закладів. Наприклад, у першому півріччі 2009 р. у бібліотеці було видано більше 5000 тематичних довідок, з них приблизно дві третини – статті з наукових збірників.

В середині 2008 р. в ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського було розпочато роботу з формування електронного каталогу статей із збірників наукових праць і матеріалів наукових конференцій. Як зазначалося вище, електронний каталог наукових статей є складовою бази даних «Книга» АБІС «ІРБІС». Станом на 01.11.2009 р. він налічував понад 5700 документів і наразі постійно поповнюється. Електронний каталог наукових статей формується шляхом аналітико-синтетичного опрацювання наукових збірників у базі даних «Книга» АБІС «ІРБІС».

Збірники наукових праць належать до тієї категорії документів, в яких інформаційну цінність має не тільки документ у цілому (збірник), але й частини документа – окремі статті, кожна з яких є самостійним, незалежним від інших статей носієм певної унікальної інформації, тому розкриття змісту кожної статті є дуже важливим моментом у процесі опрацювання наукових збірників.

Термін «аналітико-синтетичне опрацювання» увійшов у життя бібліотек разом з автоматизацією бібліотечно-бібліографічних процесів. Він не замінив, а дещо розширив термін «наукове опрацювання», збагативши його новими якостями і функціями. Під аналітико-синтетичним опрацюванням документів ми розуміємо сукупність взаємопов'язаних, взаємозалежних процесів формування елементів бібліографічного запису в автоматизованому режимі шляхом аналізу й синтезу [3]. Під час аналітико-синтетичного опрацювання формується певний «пошуковий образ» документа, який повинен максимально точно відображати зміст документа і всі елементи якого надалі використовуються в процесі пошуку. Ефективність пошуку значною мірою залежить від того, наскільки правильно сформовано цей «пошуковий образ».

В основі процесу аналітико-синтетичного опрацювання документів покладено два основних методи дослідження – «аналіз» та «синтез», які є двома протилежними сторонами єдиного процесу дослідження і взаємодоповнюються. Аналіз (від грец. *analysis*) – метод наукового

дослідження предметів, явищ шляхом розкладу, розчленування їх у думці на складники. Аналіз дає можливість вивчати окремі частини об'єкта. Синтез (від грец. *synthesis* – поєднання, складання) – метод наукового дослідження предметів, явищ дійсності в цілісності, єдності і взаємозв'язку їх частин; узагальнення інформації, відомостей в єдине ціле даних [1]. Аналіз і синтез здійснюються у логічній єдності, вони неподільні в процесі аналітико-синтетичного опрацювання і відбуваються паралельно.

У результаті аналітико-синтетичного опрацювання об'єкт, що вивчається, розділяється на складові елементи, кожен з яких досліджується окремо як частина цілого, а надалі частини поєднуються в ціле, збагачене новими знаннями. Розглядаючи аналіз і синтез як загальнонаукові методи навчання, в аналітико-синтетичному опрацюванні їх одночасно розглядають і як прийоми, що дають змогу багатоаспектно характеризувати документи [6].

При опрацюванні наукових збірників публікації аналізують та відбирають важливі з інформаційної точки зору статті, на кожен з яких створюється аналітичний бібліографічний опис. Документ (збірник), в якому вміщений складник (стаття), є ідентифікатором публікації і називається ідентифікуючим документом. Аналітичний бібліографічний опис – бібліографічний опис складової документа (в даному випадку статті із наукового збірника) – складається з двох частин, що містять відомості про елемент (наукову статтю) і відомості про видання (збірник наукових праць), в якому ця стаття опублікована. Отже, схема аналітичного бібліографічного опису виглядає так:

Відомості про складник документа // Відомості про ідентифікуючий документ. – Відомості про місцезнаходження складника в документі. – Примітки.

Розглянемо деякі особливості процесу аналітико-синтетичного опрацювання статей із збірників наукових праць і відображення відповідної інформації в електронному каталозі АБІС «ІРБІС». У системі «ІРБІС» аналітико-синтетичне опрацювання наукових збірників реалізується за допомогою технології дворівневої каталогізації [7]. Перший рівень каталогізації – це наукове опрацювання власне збірника (створення бібліографічного опису, систематизація, предметизація), а також розкриття його змісту (повний перелік статей); другий рівень – аналітичний опис кожної статті.

У результаті такого опрацювання кожна стаття набуває статусу самостійного документа в базі даних «Книга» АБІС «ІРБІС» та надалі може бути використана для пошуку і як самостійна одиниця інформації, і як

складова збірника. При цьому автоматично встановлюється зв'язок між збірником і статтями, що дозволяє оперативно переходити по рівнях «збірник – стаття», «стаття – збірник». Також це дає можливість одночасно переглянути перелік усіх статей збірника.

Активно впроваджуючи інформаційні технології в процес формування інформаційного ресурсу бібліотеки, ДНПБ України ім. В. О. Сухолинського, однак, не відмовляється від традиційних форм роботи і пропонує своїм користувачам як традиційні, так і електронні каталоги. Кожна з цих форм каталогів має свої переваги. Оскільки ця стаття присвячена проблемі формування електронного каталогу, розглянемо деякі його особливості і переваги у порівнянні з традиційним саме для наукових збірників.

По-перше, електронний каталог містить практично повну інформацію про видання, що неможливо для традиційної карткової форми каталогу. Електронний варіант «бібліотечної картки» може вміщувати набагато більше інформації про документ, ніж її паперовий варіант. Що стосується наукових збірників, то однією із суттєвих переваг електронного каталогу є те, що він уможливує розкриття змісту наукового збірника, – в АБІС «ІРБІС» передбачено спеціальне поле 330: «Зміст», в яке вводиться перелік всіх статей видання, кожна позиція цього поля містить відомості про автора (або авторів), назву статті, місцезнаходження її у збірнику, наявність ілюстрацій, бібліографію. З іншого боку, аналітичний опис кожної статті в електронному каталозі надає практично повну інформацію про видання (науковий збірник), в якому ця стаття опублікована. Отже, електронний каталог надає змогу користувачу переглядати зміст збірників повністю, щоб вибрати потрібні статті, і надалі, використовуючи функцію зв'язку, знаходити ці статті в електронному каталозі. Або навпаки, маючи інформацію лише про одну статтю, можна знайти в електронному каталозі і збірник, і повну інформацію про всі інші статті з цього збірника, в той час, коли традиційна картотека такої можливості не надає, тому що в ній картки на статті з одного збірника розосереджено по різних відділах картотеки.

По-друге, автоматизована бібліотечно-інформаційна система «ІРБІС» пропонує користувачу можливість багатоаспектного пошуку документів з використанням різних пошукових елементів: автор, назва документа (в нашому випадку як збірника, так і статті), ключові слова, предметні рубрики, персоналії, УДК та ін., і в результаті пошуку – одночасне отримання всього переліку документів за обраним видом пошуку. Фактично, в пошуковій системі електронного каталогу поєднуються можливості алфавітного,

предметного та систематичного каталогів. Крім того, до переваг електронної форми каталогу можна віднести високу швидкість та оперативність пошуку, можливість компактного зберігання великого обсягу інформації, широке її розповсюдження завдяки використанню інтернет-технологій.

Отже, автоматизація процесу опрацювання документів уможливило створення інформаційного бібліотечного ресурсу, у плані повноти інформації, оперативності пошуку досконалішого, ніж традиційний каталог.

Усе це ніяк не зменшує актуальності традиційного каталогу. Формування електронного каталогу не означає відмову від його традиційного карткового аналога. Паралельне співіснування, формування та комплексне використання традиційних карткових та електронних бібліотечних інформаційно-пошукових систем тільки покращує можливості пошуку інформації і обслуговування різних категорій користувачів. Електронний каталог і традиційна картотека наукових статей взаємодоповнюють, але не взаємозамінюють одне одного і працюють в комплексі на загальну мету – максимально якісне забезпечення інформаційних потреб користувачів [5; 8].

Але, безперечно, можна стверджувати, що інтерес до електронного каталогу збільшується, і надалі його роль і місце в інформаційному ресурсі бібліотеки зростатиме.

Формування електронного ресурсу статей із наукових збірників тільки розпочато, але вже очевидно, що цей цікавий і перспективний напрям діяльності бібліотеки має великий потенціал для розвитку. Коротко окреслимо деякі перспективи і можливості вдосконалення в цьому напрямі. По-перше, це формування електронного каталогу наукових статей більш універсального характеру. Сьогодні основна тематика наукових збірників, які підлягають опрацюванню, – педагогіка і психологія, але надалі є можливим створення електронного каталогу наукових статей, який охоплюватиме всі напрями освіти і підготовки фахівців не тільки освітньої, але й інших галузей. Крім того – опрацювання наукових збірників з інших галузей науки і культури (наприклад, історії, українознавства, мистецтвознавства та ін.). По-друге, взаємодія з іншими науковими й освітянськими бібліотеками щодо формування корпоративного електронного ресурсу, що включає в себе: обмін інформацією з бібліотеками та науковими установами – видавцями наукових збірників та створення корпоративної бібліотечної мережі з можливістю спільного використання електронних каталогів і пошуку у базах даних усіх учасників

корпорації [10]. По-третє, перспективним є створення електронної повнотекстової бази наукових статей, що особливо актуально для наукових збірників, які, як зазначалося вище, є носіями новітньої наукової інформації.

Крім того, актуальними є питання підготовки користувачів, їх адаптації до роботи в автоматизованій пошуковій системі, удосконалення сервісу пошуку інформації, створення комфортних умов для продуктивної роботи користувача з електронним каталогом і в бібліотеці, і на веб-порталі бібліотеки. Наше завдання полягає не тільки в тому, щоб сформувати якісний електронний інформаційний ресурс, але й забезпечити умови для його ефективного використання.

Реалізація цих проектів, безперечно, має бути спрямована на максимальне врахування інтересів користувачів і задоволення їхніх інформаційних потреб.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [авт., кер. проекту, голов. ред. В. Т. Бусел]. – Київ ; Ірпінь : 2007. – 1719, [9] с.
2. ДСТУ 3017-95. Видання. Основні види. Терміни та визначення. – К. : Держстандарт України, 1995. – 47с.
3. Зупарова, Л. Б. Проблемы подготовки специалиста-универсала [Электронный ресурс] / Л. Б. Зупарова. – Режим доступа: www.libconfs.narod.ru – Заголовок с экрана.
4. Карауш, А. С., Макаревич, А. С. Развитие информационных технологий в библиотеках: взгляд в будущее / Карауш А. С., Макаревич А. С. [Электронный ресурс] // Библиотеки и информационные ресурсы в современном мире науки, культуры, образования и бизнеса – Электрон дан. – М. : ГПНТБ России, 2007. – 1 электрон. опт. диск (CD-ROM). – Систем. требования : IBM PC, Windows 2000 или выше. – Загл. с этикетки диска. – ISBN 978-5-85638-119-0. – № гос. регистрации 0320700790.
5. Каталоги карточный и электронный: общее и особенное. Диалог профессионалов / В. М. Скоробогатов, Э. Р. Сукиасян // Научные и технические библиотеки. – 2005. – № 12. – С. 15–24.
6. Кушнарченко, Н. М., Удалова, В. К. Наукова обробка документів / Н. М. Кушнарченко, В. К. Удалова. – Київ : 2006. – С. 19–25
7. Мешечак, Н. А., Карауш, А. С. Опыт распределенной многоуровневой каталогизации периодических изданий в системе ИРБИС [Электронный ресурс] / Мешечак Н. А., Карауш А. С. – Режим доступа: www.opyt-medlib-libcom03. – Заголовок с экрана.
8. Оністрат, Н. Електронні та карткові інформаційно-пошукові системи бібліотеки: питання взаємодії / Н. Оністрат // Бібліотечний форум України. – 2007. – № 2 (16). – С. 14–16.

9. Подковырина, Е. Электронный каталог библиотеки как элемент качественного обеспечения информационных потребностей пользователей / Е. Подковырина // Библиотечный форум Украины. – № 4 (22). – С. 9–11.

10. Рогова, П. И. Роль освітнянських бібліотек у формуванні інформаційного простору держави / П. І. Рогова // Педагогічний вісник. – 2009. – № 1. – С. 13–16.

УДК 027.54(430)

Оксана Вербіцька,
наук. співробітник НБУВ,
канд. філос. наук

ПРОЕКТИ ДОВГОСТРОКОВОГО АРХІВУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ І НАУКОВОЇ СПАДЩИНИ ТА НАДАННЯ ДОСТУПУ ДО ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ У НІМЕЦЬКІЙ НАЦІОНАЛЬНІЙ БІБЛІОТЕЦІ

У публікації представлено короткий виклад основних форм роботи з електронними виданнями з метою комплексного інформаційного забезпечення наукових досліджень у Німецькій національній бібліотеці.

Ключові слова: електронні документи, електронні бази даних, інформаційні потреби, бібліотечний сервіс, бібліотечні інформаційні ресурси.

На сьогодні бібліотека стає головним учасником створення сучасного інформаційного фонду держави та зберігачем електронних копій документів. За кордоном цей процес дедалі актуалізується, стає частиною багатьох національних програм; до найбільш розвинених у цьому сенсі бібліотек можна віднести Німецьку національну бібліотеку, де реалізуються численні проекти зі стандартизації та оброблення електронних документів. Розглядаючи питання збереження культурної спадщини в сучасних умовах у цифровій формі, вважаємо, що вивчення досвіду цієї установи може бути перспективним для розвитку вітчизняної бібліотечної системи, адже діяльність сучасних бібліотек пов'язана з перетворенням їх на інформаційно-бібліотечні комплекси, що будуть не лише зберігати інформацію різних форм та видів, але й надавати послуги у навігації в освітньому та науковому інформаційному просторі, у пошуці необхідної інформації, глибокому її аналізі, тобто брати участь у набутті нових знань¹.

Німецька національна бібліотека (Deutsche Nationalbibliothek, DNB) – це головна бібліотека Німеччини, що була утворена в м. Берлін 1990 р. внаслідок злиття кількох бібліотек, що на сьогодні є її відділеннями – Німецької бібліотеки у м. Лейпциг (DBL, 1912 р.) (колишнє Німецьке

¹ Паршукова Г. Б. Информационно-библиотечная среда образовательного пространства региона (на примере Новосибирской области) : монография / Г. Б. Паршукова. – Новосибирск : Изд-во ГПНТБ СО РАН, 2004. – С. 18.